

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ**Răspuns d-lui C. Georgiade**

În foiletonul „Adevărului“ cu data de duminică 19 februarie 1933, sub titlul *Sociologia românească, o revistă cu adevărat „apuseană“*, d-l Constantin Georgiade încearcă să schimbe longitudinea cercetărilor noastre. Comentând ultimului volum al „Arhivei pentru știință și reforma socială“, după ce laudă înfățișarea generală a volumului, care-i reamintește revistele similare apusene (asta a devenit, de la un timp în România, prototipul laudei științifice și îmi reamintește aprecierea unui profesor cam slab de duh care, pe o teză a mea din clasa a IV-a secundară, scria: Foarte bine. Zece. Ca de un autor), cercetând principalele lucrări ale arhivei monografice, ataca părerea acelora dintre monografiști care înfățișează sistemul de cercetare al profesorului Gusti ca o ontologie regională a vieții sociale.

Ce legătură are – spune d-sa – vatra satului Cornova cu fenomenologia lui Husserl?

Această încercare îi apare ca neîntemeiată și gratuită.

Ea dezvoltă unele slabe virtualități ale sistemului.

Meritul mare al cercetărilor stă în faptul că prima oară se aplică cercetării realității sociale românești metoda de cercetare pozitivă.

Ca unul care înfățișează singur în ultimul număr al „Arhivei...“ acest punct de vedere, pe care îl împărtășesc de altfel cu Traian Herseni, care, dacă nu mă înșel, prepară chiar o teză de doctorat asupra acestui subiect, în așteptarea unei replici a lui Herseni în ce-l privește, răspund aci în ceea ce mă privește pe mine.

„Sistemul profesorului Gusti nu e o filosofie a vieții sociale, ci un sistem de știință a vieții sociale“, zice d-l Georgiade. Cred că d-l Georgiade se înșală. Nu mai departe decât alătări, am demonstrat studentilor mei din seminarul de etică, după o analiză strânsă a conceptului de știință, de ce sistemul profesorului Gusti nu e un sistem de știință ci un adevărat sistem de filosofie socială.

Ce relație are acest sistem cu fenomenologia am arătat deja șiurea! Unde cred iarăși că d-l Georgiade se înșală este unde crede că meritul cercetărilor noastre monografice stă numai în prezentarea obiectivă de fapte.

Nu vrem să ne împăuñăm cu merite pe care nu le avem. *Cercetarea de fapte a mai fost făcută și de alții* asupra societății românești. Ceea ce caracterizează metoda noastră este *punctul de vedere al totalității* pe care îl introducem în cercetare. Dar aceasta e cu totul străină cercetării pozitiviste în sociologie. *Pozitivism în sociologie* însemnează încercarea de a lămuri formele mai complexe ale vieții sociale prin formele mai simple, aşa cum găsim nenumărate exemple în elucubrațiile scoalei franceze de sociologie sau la evoluționiștii spencerieni.

Ce rămâne din cercetările acestora în etnografie au dovedit-o cu prisosință în vremea din urmă un Pater Smith pentru latura spirituală și un Olivier Leroy pentru latura economică.

În opoziție completă cu *metoda pozitivistă, sociologia profesorului Gusti* caută să lămurească fiecare fapt social în funcțiune de totalitatea vieții în care se prezintă. Este această introducere a punctului de vedere al totalității un punct de vedere fenomenologic, sau nu?

Ce raport are acest punct de vedere cu vatra satului Cornova? Unul esențial. Dacă n-ar exista convingerea, derivată din sistem, că orice formă de viață actuală e determinată, printre altele, și de formele de viață anterioare, nimeni nu s-ar fi ocupat de *vatra satului Cornova*. Fenomenologia e deci însuși motivul care justifică cercetarea. Observăm de altfel în formularea întrebării d-lui Georgiade fie o lacună, fie o intenționată deviere a întrebării. Cercetarea vătri satului, aşa cum o face H. H. Stahl, este ea însăși o cercetare, o fenomenologie². E de găsit esența unor manifestări și semnificația veche a unor împrejurări care astăzi și-au pierdut-o sau și-au schimbat-o. Prin ce procedeu se descoperă această semnificație? Prin punerea *faptului în funcțiune de totalitatea condițiilor de viață* în care a apărut. Nimic mai deosebit de acest fel de cercetare decât cercetarea pozitivistă în sociologie, dacă știm despre ce vorbim.

Care ar fi tezele esențiale ale unei sociologii pozitiviste?

Considerarea faptelor sociale ca lucruri? Dar faptele sociale nu sunt lucruri, ci acte omenești semnificate. Ideea că în afara semnificației lor individuale faptele sociale mai au și altă semnificație, colectivă, și că depind de grupul social, e desigur o idee fecundă. Dar ea nu e un fapt pozitiv, ci o ipoteză de lucru (Mauss), adică o anticipație explicativă, o prejudecată verificată de unele fapte și infirmată de altele. Dacă este deci util, în anume împrejurări, să faci abstracție de reprezentarea individuală care justifică un fapt spre a putea vedea dependența lui de colectivitate, permanentizarea acestei abstracții sărăceaște realitatea socială de unul din elementele care o constituie. Este deci necesar, pentru cuprinderea întregii realități, ca, alături de cercetarea în cursul căreia desconsideri sensul subiectiv al faptelor, să întreprini o cercetare adiacentă în care acest sens să fie la locul său. Altfel răsti să alături fenomene formal asemănătoare, dar în esență lor cu totul eterogene – cum s-a și întâmplat cu sociologia durkheimiană, ale cărei concluzii sunt astăzi infirmate în numeroase puncte de cercetările mai noi ale unor PATER

SMITH, OLIVIER LEROY și alții etnografi, care îi reproșează tocmai că nu a ținut seamă de specificitatea fenomenelor pe care le cerceta și s-a bazat pe abstracții metodice superficiale. Nu insistăm. Trimiterea la lucrările acestor critici lămurește pe oricine.

Considerarea a ce se face de oameni, independent de ce se spune de ei? E aci o limită metodică a concepției materialismului istoric, după care fenomenele conștiente nu preced ci reflectă ceea ce se petrece în realitate. 1) O asemenea interpretare mecanicistă a relațiilor dintre gând și faptă este falsă. 2) Relația lor e mult mai complexă decât o simplă relație de dependență mecanică univocă. 3) Nici univocă, nici uniformă, relația e însă totdeauna semnificativă. 4) Sărăcirea realității de conținutul ei semnificativ nu înlesnește decât aparent elucidarea problemelor sociale. Observația arată că între ce se spune și ce se face este o relație de nedesfăcut, chiar dacă relația este echivocă.

Iată un exemplu: un descântec. După ce reproduce o serie de imprecații magice, sfărșește cu formula:

Descântecul meu,
Leacul lui Dumnezeu...

sau:

De la mine descântecul,
Leacul de la Dumnezeu Sfântul...

Care e natura acestui fapt? Vădește el o mentalitate magică, sau o mentalitate religioasă? Pentru cine deosebește „magicul“ de „religios“ prin faptul că în magie efectul operează prin însăși puterea „ritului“, în vreme ce în religie ritul nu e decât un apel către o ființă care rămâne liberă să acționeze sau nu, după vrere – lămurirea faptului de mai sus nu e ușoară. Indubitabil că el cuprinde un amestec de elemente magice și religioase. E o sinteză de elemente supraviețuind din structuri deosebite: superstiție în preambul, rugăciune în formula finală. Dar care e natura totalității rezultată din această sinteză? E ea magică, sau religioasă? Numai pătrunzând „înțelesul“, semnificația ritului actual în conștiința grupului care-l practică, trăind direct în actualitatea faptului, poți deosebi ce este supraviețuire, politeism și eterogenie și ceea ce e actualitate de conștiință în acest rit³. Se vede însă că această cercetare e cu totul deosebită de cercetarea sociologică aşa cum o înțeleg și o practică pozitivistă. Ea impune o identificare simpatetică cu obiectul de cercetat, o contopire sufletească cu el, o trăire în înseși condițiile lui. Dar acesta e tocmai elementul care deosebește, după MAX SCHELER, punctul de vedere pozitivist de punctul de vedere fenomenologic în sociologie. Punctul de vedere al celor care vor numi să explice, de al celor care vor și să înțeleagă. Aceasta pentru că, subordonând înțelegerea explicației (ca un moment preparator),

subsemnatul am luat o poziție mult mai aproape de pozitivism decât prof. Gusti, care consideră *înțelegerea* superioară *explicației* ca metodă aplicată faptelor sociale. Nu poate fi deci vorba de o trădare a ideilor profesorului meu în sensul fenomenologic, ci, dimpotrivă, o preocupare la mine de a nu pierde orice contact cu momentul existențial.

Ignoră domnul Georgiade existența aşa-numitei „*Verstehende Sociologie*“, deosebită de „*Erklärende Sociologie*“, de care SOMBART, SCHELER, WEBER, și pe urma lor atâtia altii? Sau încercările celor care, împreună cu SPANN, consideră sociologia ca o știință noologică? Vrea Domnia-sa să spună că sociologia profesorului GUSTI nu are nimic de-a face cu aceste puncte de vedere și că ar fi rămas la 1892 cu sistematizarea cunoștințelor sociale? Îmi vine să mă întreb dacă d-l Georgiade e tocmai bine informat asupra sistemului pe care-l critică?

Explicarea faptelor sociale numai prin alte fapte sociale? Dar am arătat chiar în textul articolului criticat că, vorbind de „baze geografice ale vieții sociale“ și de „morfologia socială“ (sub care cuprinde fenomenele de ordin demografic care influențează asupra societății), Durkheim admitea în chip subreptice și alți factori determinanți ai vieții sociale decât „faptele sociale“, fiind, sub acest raport, consecvent cu realitatea și inconsecvent cu regula sa metodologică.

O explicație totală a vieții sociale implică o explicație simultană prin toate împrejurările de cadru (prin toate cadrele), din care numai două sunt sociale: cele psihologice și cele istorice (Durkheim le folosește indistinct, constând însă numai pe cel dintâi din ele), și două sunt extrasociale: cele cosmologice și cele biologice. Orice explicație serioasă a faptelor sociale aplică – conștient sau nu – toate aceste elemente, firește, fiecare cu importanță lui relativă, în fiecare caz.

Aplicarea integrală a metodelor inductive? Durkheim reclamă într-adesea în teorie aplicarea tuturor acestor metode. Si are dreptate, pentru că, din cele patru metode indicate de Mill, numai ultimele două permit stabilirea certitudinii experimentale: metoda variațiunilor concomitente și metoda rămășițelor. Dar e de observat că în sociologie aceste două ultime metode nu se pot aplica decât prin procedeele statistice ale regresiunii și ale corelației. În toate celelalte cazuri, sociologia operează numai cu primele două metode, care au la bază ideea de analogie, precum și metoda tipologică. Durkheim însuși aplică această ultimă metodă.

În ce privește putința de aplicare a celorlalte metode e de observat că în aplicarea lor, din cauza interferenței unor serii de cauze multiple și de ordin foarte diferit, precum și din cauza fenomenului de eterogenie, însăși ideea de cauzalitate capată în sociologie o semnificație deosebită de cea întrebunțată în celelalte științe care, făcând să nu fie vorba niciodată de altceva decât de legi probabile, schimbă însuși sensul, deci de lege, în acela de tendință.

Un același fapt putând fi prins în două ansambluri de împrejurări cu totul diferite, efectul supraviețuirii cauzelor, poate însemna două lucruri cu totul

diferite și orice încercare de a compara aceste elemente pe baza asemănărilor lor formale, făcând abstracție de totalitatea în care au fost stabilite și de semnificația lor în acest tot, poate duce la o serie de explicații iluzorii, care nu sunt, în fond, decât răstălmăciri, în felul explicațiilor sociologiei religioase durkheimiene sau ale sociologiei economice a acestei școli, spre a nu vorbi decât de domeniile unde mă pricepe.

Am legitimat chiar în articolul criticat, alături de JASPER, necesitatea absolută de a introduce, în aceste condiții, în cercetarea manifestărilor sociale metoda fenomenologică, intemeiată pe ideea de structură, pe faptul cauzalității interferente și pe ideea condiționării ansamblurilor și am arătat cum, încă înainte de fenomenologi, KARL MARX făcea deja o aplicare inconștientă a acestor procedee la degajarea „complexelor“ de fenomene, „structurilor“ vieții economice. Nu voi repeta aci ce-am spus acolo.

Ce rămâne atunci din metoda pozitivă?

Preocuparea exclusivă de fapte? Aceasta este și imposibil și prea puțin. Imposibil, pentru că nu există cercetare în care să nu anticipi într-un fel asupra rezultatelor, căci în sensul de a ști ce cauți și ce trebuie să observi. Nu există cercetare fără cadre. Astfel înțeles, pozitivismul nu e numai nepotrivit cu faptele, ci chiar imposibil în teorie. Totul e ca aceste cadre să fie scoase din esență însăși a realității cercetate și să fie cadre interpretative, nu substitutive față de observații. Aceasta e însă tocmai sarcina sistemului de sociologie în cercetările monografice. Apreciind rezultatele și disprețuind sistemul prin care sunt obținute, d-l Georgiade e departe de a face dreptate cercetărilor pe care le laudă.

O contradicție între fapte și sistem nu introducem deci noi în cercetări, atunci când îi expunem principiilor, articulațiilor și consecințele metodice ce decurg din el; ci în contradicție cu sine se pune d-l Georgiade atunci când, pe de o parte, socotește foarte binevenită o cercetare pe „cadre“ și „manifestări“ a vieții satului; iar, pe de altă parte, resping, ca neconcludentă și inutilă, analiza pe care se sprijină stabilirea structurii vieții sociale, adică, între altele, și deosebirea cadrelor de manifestări.

Preocuparea de fapte e și în alt sens insuficientă să ne constituie un titlu personal de laudă. Se cuvine să fim drepti: cercetări de fapte s-au mai făcut pe teren asupra realității românești. *Monografia Răsinarilor* a lui Păcală e o admirabilă prezentare de fapte sociale românești.⁴ Firește că avem și aci o tehnică mai perfectă, provenită din colaborarea culegătorilor, pe care nu o putem atinge un singur cercetător: dar, oricum, cercetarea de fapte există. Dar nu preocuparea de fapte singură caracterizează cercetările noastre monografice.

Ceea ce caracterizează cercetările noastre monografice în același timp cu preocuparea de fapte este preocuparea de *totalitatea* fenomenului observat. Aci este cheia întregii noastre atitudini științifice, programul nostru din care decurg atitudinea noastră metodologică principală în considerarea tuturor faptelor observate în funcție de o asemenea totalitatea de viață. E un punct de vedere la care a ajuns empiric, alături de noi, și profesorul Nicolae Iorga, dar

subsemnatul am luat o poziție mult mai aproape de pozitivism decât prof. Gusti, care consideră *înțelegerea* superioară *explicației* ca metodă aplicată faptelor sociale. Nu poate fi deci vorba de o trădare a ideilor profesorului meu în sensul fenomenologic, ci, dimpotrivă, o preocupare la mine de a nu pierde orice contact cu momentul existențial.

Ignoră domnul Georgiade existența aşa-numitei „*Verstehende Sociologie*”, deosebită de „*Erklärende Sociologie*”, de care SOMBART, SCHELER, WEBER, și pe urma lor atâtia altii? Sau încercările celor care, împreună cu SPANN, consideră sociologia ca o știință noologică? Vrea Domnia-sa să spună că sociologia profesorului GUSTI nu are nimic de-a face cu aceste puncte de vedere și că ar fi rămas la 1892 cu sistematizarea cunoștințelor sociale? Îmi vine să mă întreb dacă d-l Georgiade e tocmai bine informat asupra sistemului pe care-l critică?

Explicarea faptelor sociale numai prin alte fapte sociale? Dar am arătat chiar în textul articolului criticat că, vorbind de „baze geografice ale vieții sociale” și de „morfologia socială” (sub care cuprinde fenomenele de ordin demografic care influențează asupra societății), Durkheim admitea în chip subreptice și alți factori determinanți ai vieții sociale decât „faptele sociale”, fiind, sub acest raport, consecvent cu realitatea și inconsecvent cu regula sa metodologică.

O explicație totală a vieții sociale implică o explicație simultană prin toate împrejurările de cadru (prin toate cadrele), din care numai două sunt sociale: cele psihologice și cele istorice (Durkheim le folosește indistinct, conștient însă numai pe cel dintâi din ele), și două sunt extrasociale: cele cosmologice și cele biologice. Orice explicație serioasă a faptelor sociale aplică – conștinent sau nu – toate aceste elemente, firește, fiecare cu importanța lui relativă, în fiecare caz.

Aplicarea integrală a metodelor inductive? Durkheim reclamă într-adesea în teorie aplicarea tuturor acestor metode. Si are dreptate, pentru că, din cele patru metode indicate de Mill, numai ultimele două permit stabilirea certitudinii experimentale: metoda variațiunilor concomitente și metoda rămășițelor. Dar e de observat că în sociologie aceste două ultime metode nu se pot aplica decât prin procedeele statistice ale regresiunii și ale corelației. În toate celelalte cazuri, sociologia operează numai cu primele două metode, care au la bază ideea de analogie, precum și metoda tipologică. Durkheim însuși aplică această ultimă metodă.

În ce privește putința de aplicare a celorlalte metode e de observat că în aplicarea lor, din cauza interferenței unor serii de cauze multiple și de ordin foarte diferit, precum și din cauza fenomenului de eterogenie, însăși ideea de cauzalitate capătă în sociologie o semnificație deosebită de cea întrebuiantă în celelalte științe care, făcând să nu fie vorba niciodată de altceva decât de legi probabile, schimbă însuși sensul, deci de lege, în acela de tendință.

Un același fapt putând fi prins în două ansambluri de împrejurări cu totul diferite, efectul supraviețuirii cauzei, poate însemna două lucruri cu totul

diferite și orice încercare de a compara aceste elemente pe baza asemănărilor lor formale, făcând abstracție de totalitatea în care au fost stabilite și de semnificația lor în acest tot, poate duce la o serie de explicații iluzorii, care nu sunt, în fond, decât răstălmăciri, în felul explicațiilor sociologiei religioase durkheimiene sau ale sociologiei economice a acestei școli, spre a nu vorbi decât de domeniile unde mă pricepe.

Am legitimat chiar în articolul criticat, alături de JASPERS, necesitatea absolută de a introduce, în aceste condiții, în cercetarea manifestărilor sociale metoda fenomenologică, înțemeiată pe ideea de structură, pe faptul cauzalității interferente și pe ideea condiționării ansamblurilor și am arătat cum, încă înainte de fenomenologi, KARL MARX făcea deja o aplicare inconștientă a acestor procedee la degajarea „complexelor” de fenomene, „structurilor” vieții economice. Nu voi repeta aci ce-am spus acolo.

Ce rămâne atunci din metoda pozitivă?

Preocuparea exclusivă de fapte? Aceasta este și imposibil și prea puțin. Imposibil, pentru că nu există cercetare în care să nu anticipi într-un fel asupra rezultatelor, măcar în sensul de a ști ce cauți și ce trebuie să observi. Nu există cercetare fără cadre. Astfel înțeles, pozitivismul nu e numai nepotrivit cu faptele, ci chiar imposibil în teorie. Totul e ca aceste cadre să fie scoase din esență însăși a realității cercetate și să fie cadre interpretative, nu substitutive față de observații. Aceasta e însă tocmai sarcina sistemului de sociologie în cercetările monografice. Apreciind rezultatele și disprețuind sistemul prin care sunt obținute, d-l Georgiade e departe de a face dreptate cercetărilor pe care le laudă.

O contradicție între fapte și sistem nu introducem deci noi în cercetări, atunci când îi expunem principiilor, articulațiilor și consecințele metodice ce decurg din el; ci în contradicție cu sine se pune d-l Georgiade atunci când, pe de o parte, socotește foarte binevenită o cercetare pe „cadre” și „manifestări” a vieții satului; iar, pe de altă parte, resping, ca neconcludentă și inutilă, analiza pe care se sprijină stabilirea structurii vieții sociale, adică, între altele, și deosebirea cadrelor de manifestări.

Preocuparea de fapte e și în alt sens insuficientă să ne constituie un titlu personal de laudă. Se cuvine să fim drepti: cercetări de fapte s-au mai făcut pe teren asupra realității românești. *Monografia Răsinarilor* a lui Păcală e o admirabilă prezentare de fapte sociale românești.⁴ Firește că avem și aci o tehnică mai perfectă, provenită din colaborarea culegătorilor, pe care nu o putem atinge un singur cercetător: dar, oricum, cercetarea de fapte există. Dar nu preocuparea de fapte singură caracterizează cercetările noastre monografice.

Ceea ce caracterizează cercetările noastre monografice în același timp cu preocuparea de fapte este preocuparea de *totalitatea* fenomenului observat. Aci este cheia întregii noastre atitudini științifice, programul nostru din care decurg atitudinea noastră metodologică principală în considerarea tuturor faptelor observate în funcție de o același totalitatea de viață. E un punct de vedere la care a ajuns empiric, alături de noi, și profesorul Nicolae Iorga, dar

pe care nu-l mai întâlnim teoretizat decât în urma cercetărilor noastre la HANS FREYER, *Sociologie als Wirklichkeitslehre*, și la alții, pe urma lui.

Dacă nici această considerare a totalității structurale a existenței sociale, în locul pominii de la faptul social existând izolat al pozitivștilor, nu este fenomenologie, nu vedem ce ar putea fi!

Voi mai discuta deci numai problema sistemului de sociologie al profesorului GUSTI ca ontologie regională a existenței sociale și mă voi întreba dacă are dreptate d-l Georgiade când spune că sistemul profesorului GUSTI e un sistem pozitivist științific, în foiletonul pomenit; sau eu, când lămuresc în seminar studenților mei că, ținând seamă de conceptul strâmt al științei pozitiviste, sistemul de sociologie al profesorului GUSTI e mai mult decât un sistem științific, adică un adevărat sistem de filosofie socială; dar care este totuși un sistem științific, dacă păstrăm științei nu sensul ei îngust al pozitivismului, ci sensul ei clasic, de cunoștință intemeiată, dormică să determine rațiunea suficientă a lucrurilor.

Ce înseamnă, în sens husserlian, onotologie regională?

Cercetarea felului în care există anumite lucruri. Un ideal există, după cum există și o idee, un fapt social, o stea, o statuie, o poliță, o lege sau o floare. Dar nu toate aceste lucruri există în același fel. Floarea există în chip concret acum și aici, pentru toți cei ce-o privesc. Steaua și masa, la fel. Idealul nu există decât ca *exigență* pentru o prezență! *Ontologie regională înseamnă studiul fenomenului în care există obiectele unei anumite regiuni a existenței*, adică obiectele având un același fel de existență – constituind adică un același plan, o aceeași regiune de existență! A fi înseamnă pentru fiecare regiune altceva. Întrebarea se poate pune și faptului social. Ce înseamnă a fi în societate? Așa se poate întâmpla și cu faptul social. *Și el are un anumit fel de a exista, care nu e același cu al florilor, nici cu al mesei, și care trebuie lămurit.*

Faptul social e un fapt sui-generis. În ce constă esența felului lui de a fi? O serie de sociologii unilaterale – toate adevărate în ceea ce afirmă și false în ceea ce neagă, adică în exclusivismul lor – văd această esență într-un element diferit: mediul natural, rasa, unitatea sufletească, comunitatea de soartă. Confruntarea acestor teorii între ele și a tuturor cu realitatea socială dovedesc că acest caracter sui-generis stă în faptul că în societate se stabilește o relație originală și de un gen nou – având un înțeles propriu și ireductibil, o adevărată sinteză creatoare – între *un anume mediu fizic*, un anume grup biologic omenesc care trăiește-n el, anumite împrejurări trecute și o anume psihologie prezentă a acestui grup, de o parte, și anumite forme de viață actuală a grupului, de cealaltă parte. Relația aceasta nu e o relație extrinsecă, în care termenii să poată fi dați și împreună, și separat. Ci o relație intrinsecă, construită imediat, ireductibilă în elemente, o adevărată sinteză [...] capabilă de acte proprii. (Caracterul de fapt *sui-generis* al faptului social fusese observat mai de mult, încă de Durkheim. Dar acesta se bucurase asupra naturii sintezei operate de societate, nerăcunoscând în ea decât una din laturile vastului proces: pre-

siunea psihologică a conștiinței colective, recunoașterea tuturor elementelor esentiale ale acestei unități semnificative noi. Iată ce face tocmai sistemul de sociologie al profesorului Gusti. E aceasta o ontologie regională a existenței sociale? De bună seamă da, desigur. Numind prima serie de *împrejurări cadre*; a doua serie *manifestări* și statornicind natura raportului procesual care leagă, în fiecare caz pe unele de altele, sistemul profesorului Gusti dezvăluie cercetătorului procesul însuși formal de construcție al realității sociale. Aplicând acest cadru realității fiecărei unități ca pe un microscop sau balanță de precizie, faptele vin și arată concret în ce constau, în fiecare caz, aceste relații.

O monografie sociologică nu este deci o ontologie regională a realității sociale, în sensul în care *sistemul* însuși de sociologie constituie o asemenea ontologie, cum insinuează d-l Georgiade când scrie: nimeni nu a putut pretinde asta. Căci într-o monografie socială nu e vorba de o regiune de obiecte, ca aceea a faptelor sociale în genere, ci de un ansamblu concret de fapte sociale: satul. Observația d-lui Georgiade: „Ce-are a face cercetarea vetrei satului Cornova cu fenomenologia lui Husserl, dacă se referă la ideea că onotologia regională tăinuiește o confuzie, sau o nebăgare de seamă a criticului“. D-l Georgiade numește aceasta jonglerie de cuvinte! O fi. Dar vorbele spun todeauna ceva.

O cercetare monografică trebuie să fie o ontologie „materială“ a vieții unui sat, adică o adevărată cercetare științifică, în sensul clasic, esențial al cuvântului, chiar dacă nu în sensul pozitivist.

În fapt, noi știm că nici o știință nu se dezbară de pretențiile ei ontologice, orice ar declara preopinenții noștri pozitiviști și pragmatiști. Lucrul a fost cu prisosință stabilit de E. Meyerson, la care trimitem pe cei nedumeriți, împotriva pretențiilor pozitivismului și ale pragmatismului.

Husserl a demonstrat de asemenea și el, și Levinas a reluat pe urma lui această demonstrație, că așa-numita *existență pozitivă nu e și ea decât tot una din regiunile posibile ale existenței, formând obiectul unei ontologii speciale naturaliste*.

Felul în care prof. Gusti înțelege *faptul social ne arată că în concepția acesteia socialul trece peste cadrele ontologice naturaliste*, constituind el însuși o regiune specifică a existenței la punctul de joncțiune al existenței naturale mai sus definite cu existența spiritului. Prin aceasta socialul la la Gusti o poziție intermediară între spirit și natură, analoagă spiritului obiectiv hegelian ori poziției mai recente a lui Freyer. Societatea, obiect al unei ontologii proprii, deosebită de cea naturalistă, întrucât societatea e cheia de boltă a relațiilor dintre natură și cultură, e în natură, dar e altceva decât natură, întrucât se opune de fapt naturii prin această existență, căreia și opune cultura. Deosebere dintre cadru și manifestare rezultă din această analiză fenomenologică.

Înălță dată, în contradicție nu ne punem noi, care expunem sistemul, el d-l Georgiade, care, pe de o parte, admite distincția, dar îtagăduiește metoda

de stabilire a ei.

Că d-l Georgiade ne-ar voi poate să lucrăm după propriul lui sistem de sociologie pozitivistă? Se poate. Dar noi lucrăm, iată, de opt ani, după sistemul de sociologie al profesorului Gusti. și, aşa nepozitiv cum este, a produs mai multe rezultate decât toate sistemele pozitiviste cu care ne-au dăruit sociologii de import.

Ce e bine să știe d-l Georgiade este că *sistemul profesorului Gusti nu e numai o școală de reflectie severă de contact cu realitatea. Ci și o școală tot atât de severă de gândire, de reflectie asupra acestei realități*. și pentru că d-l Georgiade a vorbit de „*sociologia românească*“, dând a înțelege că ea *n-ar însemna decât numai sociologia realității românești*, metodele ei trebuie să fie metodele pozitive obiceinuite ale sociologiei franceze, era locul cred să arătăm că sociologia românească are un *sistem propriu de gândire*. Că gândirea aceasta nu le place prea mult pozitivistilor, o știm de multă vreme. N-au decât să rămână numai la fapte. și să ne controlizeze cât or vrea sub acest raport. Primim. Dar să ne mai lase-n pace cu analizele și cu criticele perimente izvorâte dintr-un punct de vedere din care nu s-a mai pus nici un om care gândește serios de cel puțin cincisprezece ani.

Într-un al doilea sens însă, fenomenologia are foarte mult a face cu problema vătri satului.

Căci sistemul prof. Gusti are o *dublă relație cu fenomenologia*. O dată în ansamblu, fiind el însuși o ontologie a realității sociale.

A doua oară ca *metodă*, încrucișat folosește metoda fenomenologică ca un moment preparator cercetării explicative.

Sub acest raport, cercetarea d-lui Stahl asupra vătri satului e o *adevărată cercetare de fenomenologie*.

Într-adevăr, ea caută să reconstituie care a fost vatra satului Cornova, adică un *fapt trecut* care nu mai există; nu pe cale de *constatari documentare*, ci prin interpretarea *adevăratului înțeles* ce trebuie dat unor *semne* ce supraviețuiesc, având *astăzi* în fapt alte *înțelesuri*.

E o cercetare de pură ermeneutică? Cum întreprinde d-l Stahl această cercetare? Recurând la analiza fiecărui semn? Din ce e făcut? De unde vine? De aici trage el oare *înțelesul semnelor*?

Nu. Ci raportând *ansamblul semnelor* la *înțelesul posibil pentru ele*, care se desprinde pentru ele dintr-o anume *ipoteză impusă de totalitatea condițiilor de viață* ale satului. Adică deslușim *înțelesul semnelor* în cutare împrejurări ipotetice, făcând abstracție de existența actuală a acestor condiții.

Dacă nici aceasta nu e metodă fenomenologică, nu văd bine ce ar putea fi!

Explicarea semnelor se face raportând *ansamblul lor*, așa cum sunt azi existente, la o ipoteză despre ceea ce ele semnifică.

O glumă făcută cu cinci ani în urmă de un ziar monografic, asupra unuia din colegii și tovarășii de mentalitate pozitivistă ai domnului Georgiade,

rătăcit printre monografiști, răspundeau încă de pe atunci, prea bine, obiectiei Domniei sale de azi, spre a nu o comunica aici, cerând scuza preopinentalui nostru pentru forma ei puțin ireverentioasă. Dar între colegi se permite... Nu-i așa?

Notița din „*Poșta de-a dreptul*“, apărută la Fundul Moldovei în 1928, spunea:

„Suntem informați că colegul nostru monografist, P... s-a hotărât să convingă pe câțiva țărani debili din Botoș să trăiască în conformitate cu principiile sociologiei durkheimiene, pe care d-sa o cunoaște: spre a putea da și Domnia-sa, pe viitor, fișe conform cu realitatea“. („*Poșta de-a dreptul*“, anul I, nr. 26.)

Punând față-n față comparația domnului Georgiade dintre mentalitatea țărănuilui din Cornova în legătură cu înțelegerea timpului și mentalitatea arăpilor din Africa, așa cum o studiază Lévy-Bruhl (sic), cu exigențele sale metodice pozitiviste, nu m-am putut împiedeca să cuget la notița din micul organ monografist de ambe sexe și să regret încă o dată toate ostenele pe care ni le-am dat de nouă ani spre a forma o generație de cercetători sociologici care să scoată din câmpul sociologiei românești asemenea apropieri rușinoase și superficiale, care umplu de altfel câmpul sociologiei franceze, pe care se vede că „o cunoaște“ și Domnia-sa.

Si amintindu-mi că Domnia-sa laudă totuși cercetările noastre, mi-am zis în gând cuvântul strămoșesc: „Ferește-mă, Doamne, de prietenii, că de dimineață apăr singur!“